

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa, Complectens Omnia Morum Præcepta, Et Principia Decisionis Omnium Conscientiæ Casuum, Suis Quæque Momentis Stabilita

Ad usum Parochorum, & Confessariorum

Continens Tractatus De Virtutibus Moralibus, De Justitia Et Jure Et De
Contractibus

Antoine, Paul-Gabriel

Ingolstadii, MDCCXXXIII.

VD18 90392159

Cap. III. De Temperantia & Virtutibus ei annexis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40993

CAPUT III.

*De Temperantia, & Virtutibus ei
annexis.*

Q. I. *Quid est Temperantia?*

Resp. **Q** Temperantia latè sumpta est virtus, quæ juxta rectam rationem, & legem divinam operationes, & passiones humanas moderatur. Sive est Virtus refrænans animi affectus, qui ipsum contra rectam rationem alliciunt, illósque moderans secundum rectam rationem, ac legem divinam. Sed sic sumpta non est virtus specialis, nam id præstat omnis virtus moralis in sua materia; justitia enim, v. g. affectum à furtis, & injuriis avertit. Temperantia strictè sumpta est virtus, quæ secundum rectam rationem, ac Legem divinam moderatur appetitum, & usum rerum, quæ delectationem sensuum, præsertim gustûs, & tactûs pariunt, qualia sunt esculenta, poculenta, & venerea. Hinc tres sunt temperantiæ species, nempe abstinentia, sobrietas, & castitas.

Abstinentia. Est virtus, quæ juxta rectam rationem moderatur appetitum & usum ciborum oblectantium; atque etiam potionis non inebriantis.

Sobrietas. Est virtus, quæ appetitum, & usum potionis vim inebriandi habentis moderatur juxta rectam rationem. Supple semper, & juxta Legem divinam; nam quidquid est
& juxta

contra rectam rationem, est etiam contra Legem Dei, cum recta ratio sit intimatio Legis divinæ aeternæ.

Regula autem, ac mensura cibi, potûs, ac somni sumenda est ex fine proximo, ad quem ista per se referuntur, qui est bona corporis valetudo, & idonea mentis ad suas functiones obeundas dispositio, seu habitudo, ad Dei gloriam ultimè ordinata: nam finis est mensura eorum, quæ sunt ad finem. *Habet vir temperans in huiusmodi rebus mortalibus, & fluentibus vitæ regulam utroque testamento firmatam, ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet; sed ad vitæ huius, atque officiorum necessitatem, quantum sat est usurpet utentis modestiâ, non amantis affectu.* ait S. Aug. lib. de Morib. Eccles. cap. 21. Per necessitatem intellige non solum absolutam, ac physicam, sed etiam moralem: non enim illud solum dicitur necessarium vitæ humanæ, ejusque officiis, sine quo absolutè vivere, aut ea officia omnino obire non potes: sed etiam id sine quo hoc non potes commodè, & convenienter tuo statui, spectatis quoad qualitatem cibi, & potûs circumstantiis statûs, conditionis, officii, opulentia, loci, personarum quibuscum vivis, & negotiorum occurrentium. Igitur ad temperantiam spectat, nec plus, nec minùs cibi, potûs, & somni sumere, quàm ad bonam corporis valetudinem, & vires ad munera sua rectè obeunda requisitas, aptamque mentis ad suas fun-

functiones dispositionem expediat; cum hoc discrimine, quòd major quantitas sit illicita: minorem autem subinde fumere ob justam, & graviolem causam, quàm sit robusta valetudo corporis, v. g. ob carnis mortificationem, vel satisfactionem pro peccatis, sit laudabile, etiam si vires corporis imminuantur; modò tamen valetudo non nimis frangatur, nec mens reddatur ad suas functiones ineptior, ita ut homo semper valeat rectè præstare ea, ad quæ tenetur. Ea quippe bona est corporis valetudo, quæ optimè menti, & animæ salutis servit; nam corporis est, ut animæ serviat ad suas functiones, quæ omnes ad Dei gloriam, & salutem nostram referri debent. Hæc autem abstinencia major, quàm ratio temperantiæ per se exigit, pertinebit ad aliam virtutem, ex cujus affectu servatur, v. g. castitatem, pœnitentiam, &c.

Castitas. Est virtus, quæ cohibet, vel moderatur appetitum, & usum venereorum, ac delectationis venereæ secundùm rectam rationem, & Legem divinam. Pudicitia autem vel est eadem virtus, quæ castitas, vel ejus pars integralis cohibens oscula, amplexus, aspectus, & tactus impudicos, eorùmque delectationem. Triplex est castitas, nempe virginalis, conjugalis, & vidualis. 1. Est voluntas constans, & efficax abstinendi totâ vitâ ab omni prorsus actione & delectatione venerea. 2. Est voluntas constans & efficax ab-

stin-

stinendi ab omni actione & delectatione venerea cum non conjugē, & ea utendi cum conjugē semper juxta rectæ rationis, & Legis divinæ regulam. 3. Est propositum abstinendi in posterum propter Deum ab omni actione, & delectatione venerea percepta in conjugio.

Abstinentiæ opponitur gula strictè sumpta, sobrietati ebrietas, & castitati luxuria, de quibus dixi in Tract. de Peccat.

Q. 2. An licet agere ob voluptatem, seu delectationem moderatam & per se licitam, eamque propter se appetere?

Resp. Neg. Quia 1. omnis actus, qui non est bonus saltem ratione finis, hoc ipso malus est, ut docet S. August. lib. 4. contra Julian. cap. 3. *Cum facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur.* idque satis indicat Christus Matth. 12. dum ait: *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* utique tanquam de peccato. Ergo omne opus otiosum moraliter est malum, æquè ac verbum otiosum, cum sit eadem ratio, & species ibi ponatur pro genere. At omnis actus, qui non est bonus, est saltem otiosus moraliter, seu inordinatè ad mores: ergo malus est. Jam verò actus non est bonus, nisi habeat finem honestum, hoc est, consentaneum naturæ rationali & Legi divinæ.

divinæ. 2. Homo deliberatè agens tenetur semper agere propter finem proportionatum, seu consentaneum naturæ rationali quatenus rationalis est, ideóque propter finem honestum; tenetur enim semper agere modo proportionato, seu consentaneo naturæ rationali, quâ rationali: alioqui sciens, ac volens deficit à conditione sua, & à dignitatis præstantia, quæ brutis excellit, séque ipsum deprimat ad modum agendi brutalem. Non potest autem agere modo proportionato naturæ rationali quâ rationalis est, nisi agendo propter finem consentaneum naturæ rationali, quatenus rationalis est. 3. Agens ob delectationem agit inordinatè, & contra rectam rationem: nam pervertit rerum ordinem à Deo authore naturæ institutum, secundum quem delectatio ex natura sua est propter operationem, non autem operatio propter delectationem, ut agnovit Aristot. *Bonum delectabile, inquit, cum sit inferius honesto, ordinatur per se ad illud.* & docet S. Thom. 1. 2. q. 4. a. 2. ad 2. *Divinus intellectus, qui est institutor naturæ, delectationes apponit propter operationes.* ut scilicet facilius, promptius, melius, & constantius efficerentur. Itaque delectatio moderata potest quidem percipi, & appeti ut medium, sed non ut finis; cum inordinatum sit, velle sistere in eo tanquam fine actionis, quod Deus instituit solum ut medium ad actionem melius, promptius, & constantius faciendam. 4. Innoc. XI. damna-

damnavit has propos. 8. *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini; quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.* hoc est, sistere in delectatione actuum tanquam in fine obtento. 9. *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpâ, ac defectu veniali.*

Hinc manducare etiam moderatè, audire Musicam, odorari florem, & similia oblectamenta capere ob solam delectationem, per se loquendo est venialis culpa.

Q. 3. Quenam sunt virtutes Temperantiæ annexæ?

Resp. Sex, Mansuetudo, Clementia, Studiositas, Modestia, Eutrapelia, & Circumspectio.

1. Mansuetudo est virtus, quæ iram moderatur juxta rectam rationem sic, ut non irascamur, nisi quando, quantum, cui, & quomodo oportet. Ei opponitur per excessum iracundia, de qua alibi: per defectum verò nimia dissimulatio, cum nempe ex iræ defectu mala impunita manent; nec quis irascitur ubi, quando, quantum & quibus oportet, ut justitia servetur, vitia corrigantur, scandalum tollatur, &c. Est mortalis ex genere suo, cum repugnet Charitati, vel Justitiæ.

2. Clementia est virtus, quâ Superior ex animi lenitate inclinatur ad pœnam debitam
miti-

mitigandam, vel remittendam, quantum patitur recta ratio, iustitia, disciplinæ bonum, Rei salus, & ædificatio publica.

Ei opponitur per excessum crudelitas, quâ quis ex animi austeritate propensus est ad exigendam pœnam ultra meritum culpæ. Est ex genere suo mortalis, cum repugnet Charitati, & iustitiæ. Per defectum verò nimia lenitas, qua quis pœnam remittit, aut mitigat ubi severitate utendum recta ratio dicitur, ad delinquentem emendandum, servandam disciplinam, &c. Est culpa gravis, vel levis, pro ratione damni, vel scandali, quod ex ea provenit.

3. Studiositas est virtus, quæ secundum rectam rationem moderatur appetitum sciendi, & ipsum studium, ita ut quis ea solum velit scire, quæ ipsius conditioni, & capacitati conveniunt, & studeat eâ diligentia, quâ oportet, iis rebus, quibus oportet, ex debito fine, & in debitis circumstantiis loci, & temporis. Unde ejus est refrenare affectum inordinatum cognoscendi, moderari studium, incitare ad diligenter addiscendum res necessarias & convenientes.

Ei opponitur per excessum Curiositas, quæ est inordinatus appetitus cognoscendi. Est autem inordinatus vel ex parte objecti, & tunc definitur, appetitio vel cura superflua cognoscendi ea, quæ ad se non pertinent, sive quæ nec ad propriam, nec ad proximi utilitatem,

nec ad Dei honorem conducunt: vel ex parte modi, ut si ea, quæ ad te spectant, velis addiscere tempore non congruenti, vel laboribus immodicis, & corpori, vel menti noxiis. Curiositas est mortalis. 1. Ratione objecti prohibiti, v. g. si legas libros ab Ecclesia, aut Superioribus prohibitos, aut velis scire ea, quæ dicuntur in Confessione, &c. 2. Ratione medii, si adhibeatur graviter illicitum, ut superstitiosum, &c. Vel ratione finis mortaliter mali. 3. Ratione periculi peccandi mortaliter, ut si legas libros contra fidem, aut bonos mores, &c. 4. Si per studium minus utile homo impediatur ab addiscendis iis, quæ scire tenetur. 5. Ratione nocimenti, seu damni, ut si ob immoderatum studium valetudo graviter laedatur. 6. Si quis ab alio scire vult, quod sub mortali revelare nequit. 7. Ratione injuriæ gravis, ut si quis litteras alterius clausas sine consensu ejus, à quo, vel ad quem scribuntur, saltem prudenter præsumpto, aperit, & legit: nam tunc violatur jus, quod quisque habet, ne arcana consilia, & negotia litteris commissa sine ejus consensu cognoscantur. *Ita Navar. Tolet. Layman, & alii.* Unde est mortale contra justitiam litteras alienas legere, quando continent secreta magni momenti, vel ea, quæ multum expedit non innotescere, vel quæ multum optat celari is, à quo, vel ad quem scribuntur, vel quando timeri potest inde secutura aliqua infamia, vel aliud damnum gra-

ve.

ve. Cùm autem id omne ante apertionem ignoretur, ideò litterarum alienarum apertio lectioque ordinariè mortalis est ob morale periculum lædendi jus secreti in re gravi. Id etiam est contra fidem publicam, cui sigilla litterarum credita intelliguntur. Multi docent esse solùm veniale litteras à Domino dilaceratas, & in publicum projectas ex sola curiositate colligere, junctisque partibus legere; quia tunc habentur pro derelictis. Sed hoc alii negant; quia Dominus lacerando satis ostendit se non derelinquere jus, quod habet ad secretum litterarum. At quare in publicum projicit? num sibi imputare debet, damnum inde secutum? Item peccat contra justitiam, qui alterius scripta ipso invito legit, & quidem mortaliter, si fiat cum gravi damno, vel alter valde cupiat esse secreta, gravitèrque sit laturus. Excipe nisi constaret scripta vergere in damnum injustum communitatis, vel etiam privati; nemo enim habet jus ad medium injustum. Possunt quoque litteræ aperiri auctoritate publicâ, nempe Principis, Magistratûs, cùm id exigat bonum commune, cui jura privatorum subordinantur. Sed ii, qui secreta legerint, tenentur celare. Parentes habent etiam jus aperiendi literas liberorum, curæ suæ subjectorum. Curiositas autem, qua non læditur graviter Charitas, nec justitia, est per se solùm venialis, secluso periculo graviter peccandi, vel prohibitionè gravi: quia non est per se

magna inordinatio, quod quis præcisè id, quod ad se non pertinet, cognoscere velit sine gravi injuria alterius, aut supervacaneam in eo curam ponat, modo necessaria non negligat; vel plus æquo appetat cognitionem rerum sibi necessariorum, aut utilium.

Per defectum adverstatur Studiofitati Negligentia, quæ est voluntaria omisio studii, vel inquisitionis ad discendum, quæ quisque scire, vel discere tenetur. Estque peccatum grave, vel leve pro gravitate, vel levitate rei, quæ sciri debet, spectato ejus fine.

4. Modestia duplex est: una est modestia motuum externorum, quæ motus, & gestus corporis externos moderatur secundum rectam rationem, ita ut congruant personæ spectatæ tum in se, tum in ordine ad eos, quibuscum verstatur, & ad locum, tempus, statum, &c.

Ei opponitur per excessum Petulantia, & Insolentia, qua non servatur decorum in voce, gestu, & aliis motibus externis corporis: ut si quis vocem nimium attollat, gestus, aut gressus insulos habeat, si Religiosus mores aulicos sectetur, &c. Per defectum morum ruditas, seu Rusticitas,

Altera est modestia cultûs, seu parcitas, quæ in cultu, ornatûque corporis, & apparatu rerum externarum, domûs, supellectilis, convivorum, &c. servatur mediocritas, & congruitas ad personam, facultates, statum, conditionem,

nem, approbatam consuetudinem, & ad tem-
 pus, locum, &c. Contra hanc peccatur 1.
 Per Luxum, excedendo modum consuetum,
 & convenientiam conditioni, ac facultati per-
 sonæ in vestibus, conviviis, supellectili, &c.
 Item assumendo vestem alterius sexûs. *Cultus*
exterior (inquit S. Thom. 2. 2. q. 169. a. 2. ad
 3.) *debet competere conditioni personæ secundum*
comunem consuetudinem. Et ideò de se vitiosum
est, quòd mulier utatur veste virili, aut è conuer-
so: & præcipuè quia hoc potest esse causa lasci-
via, & specialiter prohibetur in lege... Potest ta-
men quandoque hoc fieri sine peccato propter ali-
quam necessitatem, vel causâ se occultandi ab ho-
stibus, vel propter defectum alterius vestimenti,
vel propter aliquid aliud huiusmodi. 2. Ratione
 affectûs inordinati, quando nimium studium
 in huiusmodi rebus ponitur, ut sæpe faciunt
 fæminæ multum temporis tam pretiosi in se
 ornandis collocantes. 3. Per defectum, &
 dicitur Sordiditas, qua non servatur decorum
 in cultu corporis, & rerum suarum.

Porro peccata contra utrâque modestiam
 interdum sunt mortalia, scil. ratione scandali,
 damni, pravi finis, &c. sic excessus in ornatu,
 & apparatu externo est mortalis ratione effe-
 ctûs, si sit causa non solvendi debita, non dan-
 di eleemosynas necessarias, non collocandi
 liberos in statu conveniente, vel alia non præ-
 standi, ad quæ quis tenetur: vel ratione affe-
 ctûs graviter immoderati, ut si propter orna-

tum aliquis sit paratus peccare mortaliter: vel ratione scandali, quod sæpè dant mulieres in modo se exornandi, qui ad luxuriam alliciat intuentes, ut reverà alliciunt mulierum referatus sinus, cæteraque corporis nuditates, ut docet S. Carol. in instruct. Confessar.

Sed an mulieres peccant, si se ornent ad placendum viris?

Sic respondet S. Thom. 2. 2. q. 169. a. 2. *Si mulier conjugata ad hoc se ornet, ut viro suo placeat, potest hoc facere absque peccato. Illæ autem mulieres, quæ viros non habent, nec volunt habere, & sunt in statu non habendi, non possunt absque peccato appetere placere virorum aspectibus ad concupiscendum: quia hoc est dare eis incentivum peccandi. Et si quidem hac intentione se ornent, ut alios provocent ad concupiscentiam, mortaliter peccant. Si autem ex quâdam levitate, vel etiam ex quadam vanitate propter jactantiam quamdam, non semper est peccatum mortale, sed quandoque veniale. Et eadem ratio, quantum ad hoc, est de viris. Et ad 2. ait: Mulierum fucatio est quædam species seditionis, quæ non potest esse sine peccato... Non semper tamen talis fucatio est cum peccato mortali, sed solum quando fit propter lasciviam, vel in Dei contemptum.*

5. Eutrapelia seu jucunditas est virtus, quæ inclinatur ad servandum modum, ac decorum in dictis, & factis ludicris ad animi recreationem institutis.

Contra

Contra illam peccatur per excessum 1. Ratione objecti, si immodestum, petulans, contumeliosum, injuriosum, obscœnum, periculosum, vel prohibitum jocandi, aut ludendi genus usurpetur. 2. Ratione circumstantiarum, si genus ludendi, vel jocandi alioqui licitum exerceatur in loco vel tempore indebito, modo indecoro, nimis diu, vel contra dignitatem personæ illud usurpantis, vel ejus, coram quâ usurpatur. 3. Ratione immodici affectûs.

Per defectum verò peccatur, cum quis ex animi austeritate, seu morositate omnem honestam animi recreationem sibi necessariam repudiat, vel in aliis impedire conatur.

6. Circumspectio est virtus, quæ sermones moderatur secundum rectam rationem, & Legem divinam, ita ut non loquamur nisi quando, ubi, quæ, quibus, & quomodo oportet. Est valde necessaria, quia ex ejus defectu innumera admittuntur peccata, nam *lingua ignis est, universitas iniquitatis.* Jac. 3.

APPENDIX.

De Jejunio Ecclesiastico.

Q. I. **Q**uenam ad illud requiruntur?

Resp. I. **Q**uia I. Abstinencia à carnibus, atque etiam ab ovis, & lacticiis; nam hæc sunt

B 4

sunt